

TEISININKŲ IR DIPLOMATŲ MOKYTOJAS – LIETUVOS TEISĖS UNIVERSITETO GARBĖS DAKTARAS

Pakiliai, jaunatviškai ir kartu solidžiai 2001-uosius metus užbaigė Lietuvos teisės universitetas. Iškilmingame gruodžio 18 d. Universiteto Senato posėdyje buvo daug reikšmingų įvykių, iš kurių svarbiausias – Lietuvos teisės universiteto Nepriklausomybės akto signatarų teisininkų auditorijoje garbės daktaro vardas suteiktas tarptautinės teisės žinovui prof. Pranui Kūriui. Lietuvos visuomenė ir tarptautinė teisininkų bendrija jį gerai pažįsta kaip Europos Žmogaus teisių teismo teisėją, Lietuvos mokslų akademijos tikrąjį narį.

Į iškilmingą LTU Senato posėdį šios aukštosios mokyklos garbės daktaras prof. P. Kūris atvyko su žmona ir šeimos nariais. Iškilnėse dalyvavo iškilūs valstybės, mokslo ir visuomenės veikėjai: Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto pirmininkas Gediminas Dalinkevičius, Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininkas prof. Aloyzas Sakalas, Konstitucinio Teismo pirmininkas Vladas Pavičius, Aukščiausiojo Teismo pirmininkas Vytautas Greičius, Lietuvos apeliacinio teismo pirmininkas Vytas Milius ir kt. Akademinei bendrijai atstovavo Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas prof. Kęstutis Makariūnas, Lietuvos aukštųjų mokyklų rektorių konferencijos pirmininkas, Lietuvos muzikos akademijos rektorius prof. Juozas Antanavičius, Lietuvos mokslų akademijos prezidentas, Vilniaus universiteto rektorius pareigas laikinai einantis prof. Benediktas Juodka, Vilniaus Gedimino technikos universiteto rektorius prof. Edmundas Kazimieras Zavadskas ir daug kitų garbingų mokslo vyrų. Dalyvavo svečių iš užsienio: Vroclavo universiteto prof. Stanislovas Kazimirczykas, Šveicarijos generalinis konsulas Lietuvoje Bruno Kaspar ir Šveicarijos-Baltijos tinklo fondo direktorius dr. Max Schweizer.

Iškilmingą posėdį pradėjęs LTU Senato pirmininkas prof. Vytautas Pakalniškis kviečia prof. Praną Kūrį užimti vietą ant pakylės, o žodį suteikia Universiteto Teisės fakulteto dekanui doc. Juozui Žiliui.

Tarptautinės teisės mokslininkas

Dekanas pabrėžė, jog 1938 m. Še-duvoje gimęs ir ten vidurinę mokyklą baigęs P. Kūris, kaip mokslininkas ir pedagogas, subrendo senajame Vilniaus universitete, į kurio Teisės fakultetą įstojo 1956 metais. Jį baigęs ir po Maskvos Lomonosovo universiteto aspirantūros apgynęs pirmąją teisės mokslų disertaciją stažavosi Paryžiaus universitete bei Hagos tarptautinės teisės akademijoje. 1969-1971 ir 1974-1977 m. buvo gimtosios Alma mater Teisės fakulteto dekanas, profesorius, Lietuvos TSR teisingumo ministras 1977-1990 m., o Lietuvai paskelbus nepriklausomybę – pirmosios vyriausybės teisingumo ministras. Net ir užimdamas aukštus valstybės postus, P. Kūris nenutraukė ryšių su akademinė bendruomene, liko VU Teisės fakulteto profesorius.

P. Kūrio mokslinių tyrimų sritis – tarptautinės teisės klausimai. Apie valstybių atsakomybę už tarptautinės teisės pažeidimus profesorius paskelbė per 60 mokslinių darbų, bene svarbiausias iš jų – monografija „Tarptautinės teisės pažeidimai ir valstybės atsakomybė“. Iš viso tarptautine tematika jis paskelbė per 100 darbų lietuvių, rusų, lenkų, prancūzų, anglų ir kitomis kalbomis, išleido 6 knygas. Prie šių skaičių derėtų pridėti ir dukart tiek populiarių straipsnių enciklopedijose ir periodikoje. Teisininkas taip pat vertė, redagavo svarbiausius tarptautinius teisinius dokumentus į lietuvių kalbą.

Profesoriaus pavyzdys studijuoti tarptautinę teisę paskatino nemažai Lie-

tuvos jaunimo, kurios atstovus šiandien sutiksime mūsų valstybės diplomatiniam korpuse, tarp atsakingų tarnybų darbuotojų.

1990-1991 m. P. Kūris buvo ir valstybinės delegacijos deryboms su TSRS narys. P. Kūrio teisinė kvalifikacija, žinios tarptautinės teisės klausimais jaunai Lietuvos diplomatijai buvo nepaprastai didelė paspartis sudėtingiausiais, kartais ir kritiškais derybų momentais. „Gorbačiovinės“ blokados metu Lietuvai teko skelbti 1990 m. kovo 11 d. Nepriklausomybės akto galiojimo moratoriumą.

P. Kūris yra ir vienas mūsų valstybės teisėkūros pradininkų. 1990 m. vasarį priimtu Teismų santvarkos įstatymu Lietuvos teismų sistema buvo atskirta nuo TSRS. Jis dalyvavo kuriant pirmųjų konstitucinių ir kitų teisės aktų projektus, vadovavo Pilietybės įstatymo projekto rengimo grupei.

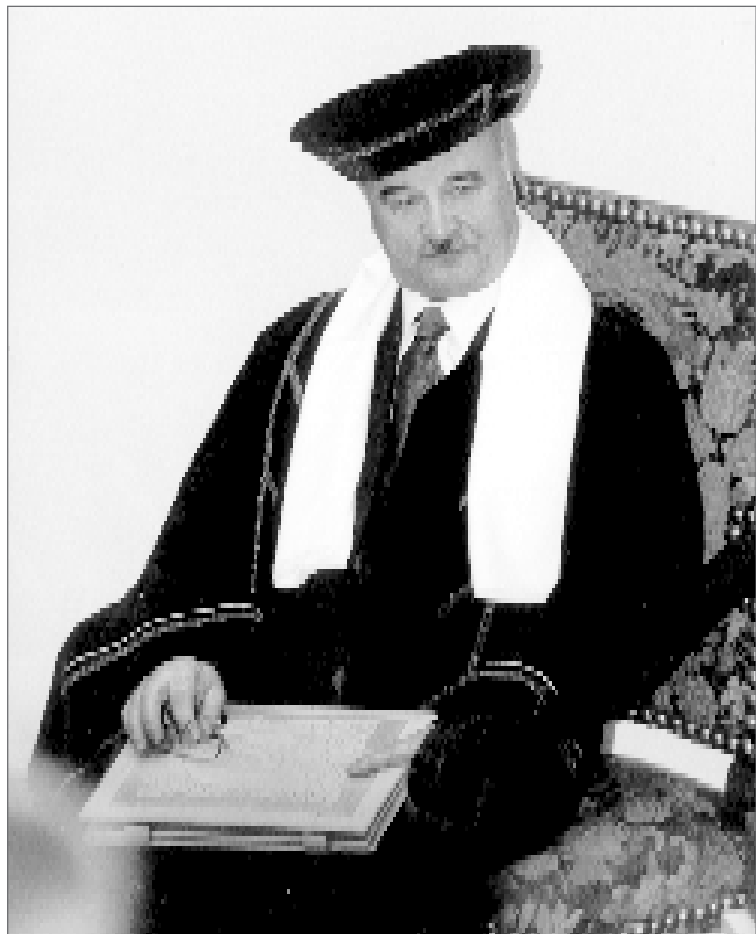
P. Kūris daug nusipelnė ir diplomatinėje tarnyboje. 1992-1994 m. jis buvo mūsų šalies ambasadorius Belgijai, Olandijai ir Liuksemburgui, įkūrė ir suformavo Lietuvos ambasadą Briuselyje.

1995-1998 m. profesorius ėjo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko pareigas. Čia dirbdamas pasiekė, kad šalies teisminė valdžia taptų visavertė, ištis nepriklausoma nuo kitų valstybės institucijų.

1994 m. tapęs Europos Žmogaus teisių teismo teisėju, dalyvavo sprendžiant apie 500 tarptautinių bylų. P. Kūrio nuopelnai įvertinti DLK Gedimino 2-ojo laipsnio ir Norvegijos Karalystės Didžiojo Kryžiaus ordinais.

Per asmenį pagerbiama visa teisininkų karta

Senato pirmininkas kviečia įnešti garbės daktaro regalijas, kuriomis, skambant iškilmingai Universiteto choro atliekamai giesmei, apsiučiama naujasis garbės dak-

Lietuvos teisės universiteto garbės daktaras prof. Pranas Kūris

taras – prof. Pranas Kūris. Jam įteikiamas ir atitinkamas šiai progai skirtas lotynų kalba surašytas LTU Senato sprendimas. Žodis suteikiamas naujajam garbės daktarui.

– Per savo gana ilgą profesinę karjerą aš ne kartą buvau pagerbtas ir apdovano-tas, tačiau Jūsų Universiteto *Honoris causa* daktaro vardas – ypatingas. Jis ne tik mane savotiškai gražina į akademinę universiteto bendruomenę, bet ir pagerbia tą reikšmingą europinę teisminę instituciją, kurios narys aš esu, – pasakė naujasis garbės daktaras prof. P. Kūris. Kartu jis išreiškė viltį, kad šitaip pareiškiamą pagarba vyresniosios kartos teisininkams.

Toliau P. Kūris kalbėjo apie universitetų vaidmenį spartinant politinės ir teisinės sistemos reformą, tobulinant demokratijos ir žmogaus teisių apsaugos mechanizmus, keliant teisinę visuomenės kultūrą ir prisidedant prie bendrosios teisinės sistemos Europoje kūrimo. Apibūdindamas praėjusį XX šimtmetį,

profesorius priminė, jog tai ne tik pasaulinių karų ir ideologinių konfliktų amžius, sukėlęs masinius žmogaus teisių pažeidimus, bet ir didžiulio žmonijos laimėjimo laikotarpis, kai pasiekta, kad pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės būtų įtvirtintos privalomuose tarptautinės teisės dokumentuose. Pradėtos kurti universali ir regioninė tų teisių apsaugos sistemos. Gal jaunajai kartai žmogaus teisės ir atrodo natūralus, savaime suprantamas dalykas, tačiau iš tiesų tai sudėtingos ir ilgos kovos už demokratiją išdava. Miliardams žmonių Azijoje, islamiškose arabų valstybėse euroatlantinė žmogaus teisių sistema, teisių apsauga, pati teisinės valstybės samprata nėra tapusios gyvenimo realybe. Kai kurie globalizacijos reiškiniai, nesibaigiantys tarptautiniai konfliktai tampa rimtu besiformuojančios ir dar silpnos pasaulinės žmogaus teisių apsaugos sistemos išbandymu.

Nukelta į „Lango“ 4 p.

Lietuvos teisės universiteto Senato pirmininkas prof. Vytautas Pakalniškis (dešinėje) ir rektorius prof. Alvydas Pumputis tuojau įteiks diplomus naujiems teisės daktarams ir profesoriams

Po inauguracijos naujasis Lietuvos teisės universiteto garbės daktaras kartu su žmona Vanda, Geberto Rūfo fondo vadovu dr. Maxu Schweitzeriu iš Šveicarijos (kairėje) ir buvęs akad. P. Kūrio mokinys, LTU Tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės

Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto pirmininkas Gediminas Dalinkevičius

Ne persekiojimas, o apsauga

Prof. Alvydas Pumputis, Lietuvos teisės universiteto rektorius.

Matome gražius Žmogaus teisių komiteto žingsnius, rūpinantis prigimtinių žmogaus teisių įgyvendinimu Lietuvoje, kuriant bendrą ideologiją, ir jiems pritariame. Universitete 2000 m. įkūrėme magistrų studijų Žmogaus teisių programą, ją laikome labai svarbia. Jau keleri metai veikia Lietuvos teisės universiteto Teisės pagalbos centras bei Nusikaltimų aukų rėmimo asociacija – tai irgi yra rūpinimosi žmogaus teisėmis dalis. Žmogaus teisių apsauga yra viena iš kertinių teisės studijų ideologijos atramų. Jeigu ši ideologija būtų praktiškai taikoma, teisėsaugos svarbiausias uždavinys būtų ne kriminalinis persekiojimas, o žmogaus teisių apsauga ir pažeistųjų teisių atkūrimas, tai viskas labai greitai stotų į savo vietas, formuotųsi saugi aplinka.

Svarbiausios baudžiamojo proceso problemos

Doc. dr. Juozas Žilyš, Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto dekanas.

Teisės universiteto mokslininkai tyrinėja baudžiamojo proceso problemas, ir daugelio jų pedagoginė veikla grindžiama tos tematikos darbais. Rengdami posėdžius, su Komiteto pirmininku Gediminu Dalinkevičiumi ir Kęstutiu Čilinsku formulavome problematiką, kuri būtų priimtina abiem šalims. Viena iš problemų: kaip Komitetui formuluoti

savo poziciją dėl ikiteisminio tyrimo? Teismas gali įsitraukti dar ikiteisminėje stadijoje, nepažeisdamas savo, kaip teisingumą vykdančios instancijos, prestižo, sankcionuodamas tam tikrus ikiteisminio tyrimo veiksmus.

Antroji yra nukentėjusiojo problema. Mums šiuo atveju tai yra pagrindinė problema – žmogaus teisių gynimas. Ir trečioji problema – visuomenės dalyvavimas.

Visuomenės atsisakymas dalyvauti ir užsidarymas teisinio profesionalumo požiūriu gali atrodyti lyg ir pateisinamas, bet žmogaus teisių prasme jis yra diskutuotinas.

Kalbant apie baudžiamąjį procesą, svarbus ir toks dalykas. Materialinė norma, įtvirtinančią žmogaus teisę, tačiau neparemtą procesu, galima paneigti, jeigu valstybė sukurs tokias taisykles, kad materialinė norma liks tuščia. Įstatymų leidėjai turi labai dėmesingai žiūrėti į materialinių normų įgyvendinimo procesą. Į teismą atėjęs žmogus turi žinoti savo teises.

Vien baudžiamosiomis priemonėmis žmogaus neapsaugosime

Doc. dr. Alvydas Barkauskas, Lietuvos teisės universiteto Baudžiamojo proceso katedros vedėjas.

Dabar nukentėjusysis taip pat turi pakankamai teisių, tik jomis nepasinaudoja arba nesugeba pasinaudoti. Priežastys įvairios. Viena jų – teisinės pagalbos stoka. Teisės klinikos, teisinės pagalbos centrai turėtų tą spragą užpildyti.

Žmogaus teisės politikų

Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto išvažiuojamasis posėdis, kuriam vadovavo Komiteto pirmininkas Gediminas Dalinkevičius, vyko Lietuvos teisės universitete. Svarstytas naujojo Lietuvos baudžiamojo proceso kodekso projektas, žmogaus teisių apsaugos šalyje ir visuomenės dalyvavimo vykdančią teisingumą klausimai. Visuomenėje sparčiai klostosi nauji santykiai, tačiau ligi šiol buvo taikomos senojo proceso normos. Naujojo proceso priėmimas tampa neišvengiamas, ir kuo greičiau bus priimtas, tuo efektyviau veiks visa teisėsaugos sistema.

Posėdžiui vadovavo Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto pirmininkas Gediminas Dalinkevičius, akcentavęs prasmingą mokslininkų ir politikų bendradarbiavimą, dalyvavo Žmogaus teisių komiteto nariai, Lietuvos teisės universiteto mokslininkai.

Baudžiamojo proceso katedroje svarstėme būsimojo įstatymo projektą ir jis sukėlė įvairių minčių. Bendra nuostata buvo tokia: pateiktasis baudžiamojo proceso modelis yra neblogas, perspektyvus, jame atsizvelgta į Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją.

Projekte yra diskutuotinių ir net ginčytinų klausimų, pvz., dėl procedūrų, nukentėjusiojo vaidmens ikiteisminiame tyrime. Su baudžiamąja byla nukentėjusysis turi teisę susipažinti tik teisme. Vadinasi,

mūsų dėl nepilnamečių bylų ir ypač dėl procesinių prievartos priemonių.

Pagrindines pastabas nusiuntėme į Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetą. Negalima vieno proceso dalyvio teisių išskirti, pažeidžiant kitų proceso dalyvių teises – būtina nustatyti išmintingą proporciją.

Ligi šiol vežimas stovėjo prieš arkli

Kęstutis Stungys, advokatas, socialinių mokslų daktaras.

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto dekanas doc. dr. Juozas Žilyš ir mokslo prorektorius prof. Vidmantas Egidijus Kurapka

kaltinamojo teisės šiuo atžvilgiu yra didesnės. Nepamirškime, kad nukentėjusysis kartais kenčia ir dėl ne kvalifikuoto ikiteisminio tyrimo, prasto institucijų darbo.

Baudžiamojo proceso kodekse numatyta graži nuostata, kad byla turi būti išnagrinėta per kuo trumpesnį laiką, tačiau terminai nenurodyti. Reikėtų nustatyti ikiteisminio tyrimo ir teismo nagrinėjimo trukmę. Tas pats ir dėl suėmimo terminų: būtina nustatyti didžiausią jų trukmę. Turime siūly-

visos materialinės teismo normos be proceso yra negyvos, tik deklaracija. Svarbiausia – jų įgyvendinimas, procesas, kai forma įgyja materialų pobūdį, ir būtent čia kyla esminių žmogaus teisių pažeidimų. Net ir komunizmo idėja būtų nebloga – kas nenorėtų gyventi rojuje. Bet pats tos idėjos įgyvendinimas buvo toks žiaurus, kad ir komunizmas tapo atgrasus.

Nesant tinkamo proceso, visuomenėje įsivyravauja nihilizmas, nepasitikėjimo teismais, labai apsinkintas ir teisininkų darbas. Kuo greičiau bus priimtas naujasis Baudžiamojo proceso kodeksas, tuo efektyviau veiks visa teisėsaugos sistema. Kai baudžiamasis persekiojimas iškeliamas į pirmąją vietą ir sureikšminamas, tai tarsi vežimas statomas prieš arkli. Viskas sukasi vangiai: neteisingi procesai, žmogaus teisių pažeidimai, žmogus eliminuojamas iš proceso. Jis atėjo nukentėjęs, toks ir liko.

Jeigu į pirmą vietą iškeliamos žmogaus teisės ir pareiškiami, kad teisė tada yra teisė, kai ji gina žmogaus teises, viskas stovi į savo vietas. Deja, naujas požiūris sunkiai prigyja, nes gajus senasis palikimas.

Procesas, kuriame pabrėžiamas žmogaus teisių prioritetas, – neišvengiamas dabarties reikalavimas. Koks procesas siūlomas naujojo įstatymo projekte? Jame esama sąsajų su senuoju procesu, kur sureikšminami represiniai organai – prokuratūra, komisijos ir eliminuojamas žmogus, ypač ikiteisminiame tyrime. Nukentėjusysis, kaltinamasis,

įtariamasis, civilinis ieškovas ar civilinis atsakovas neturi tikrų teisių dalyvauti tiriant bylą. Atsiranda pareiškimas, ir pradeda sukintis represinė mašina. Jau šioje proceso stadijoje nebelineka žmogaus. Veikia prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas, ikiteisminio tyrimo pareigūnas – visi kiti lieka nuošalyje. O juk kiekvienas procesas individualus, ir žmogus turėtų būti svarbiausia proceso figūra, jis turi realizuoti savo teises.

Mano nuomone, nukentėjusysis, kaip ir kaltinamasis, privalo turėti teisę skusti visus procesinius veiksmus aukštesniam pareigūnui ar ikiteisminio tyrimo teisėjui. Visa tai sudarytų galimybę žmogui kontroliuoti procesą, matyti, kaip vyksta jo teisių gynimas. Dabar to nėra, ir tai neteisinga.

Noriu atkreipti visų dėmesį ir į pačią įrodymų fazę. Mūsų katedroje dėl to buvo kilusi didelė diskusija. Mes daug ką kritikuojame ir išmetame iš tarybinio Baudžiamojo kodekso, bet tie faktiniai duomenys apie įrodinėtinas faktines aplinkybes, kaip dabar suprantami įrodymai, yra labai gera sąvoka. Ši sąvoka turėtų būti palikta ir naujajame kodekse.

Reikėtų vadovautis nuostata, priimta daugelyje pasaulio šalių, kai nukentėjusiajam suteikiama reali teisė pradėti teisminį procesą ir jį užbaigti. Dabar po to, kai parašomas pareiškimas, nuo pareiškėjo jau niekas nepriklauso, teismo mašina suksis, kiek pati norės. Jeigu būtų priimta tokia reali teisė – pradėti ir baigti teisminį procesą – tai procesas taptų daug realesnis, ir nukentėjusiojo teisės būtų labiau užtikrintos. Žinoma, ši nuostata netiktų valstybinių nusikaltimų ar ypač sunkių nusikaltimų atveju.

Ir paskutinis pasiūlymas – suteikti galimybę proceso dalyviams, po tardymo susipažįstant su bylos medžiaga, gauti procesinių dokumentų kopijas. Dabar ateina nukentėjusiojo atstovas, prieš jį padedama 14 ar daugiau tomų byla, bet kopijų jis negauna. Turės sėdėti dvi savaites, jeigu norės pasidaryti išrašus. Jeigu turi teisę daryti išrašus, tai kodėl neduoti kopijų?

Be materialinių teisės normų joks procesas negelbės

Liudvika Meškauskaitė, advokatė, Lietuvos teisės universiteto Konstitucinės teisės katedros dėstytoja.

Seimo nariams norėčiau priminti, jog yra įstrigęs įstatymo dėl neturtinės žalos atlyginimo nusikaltimo aukoms projektas. Čia yra ir šio projekto autorius Kęstutis Čilinskas. Kol neturėsime realių materialinių teisės normų, tai joks procesas negelbės. Pateiksiu elementarų pavyzdį. Tarkime, ateina nukentėjusioji, dėl nusikaltimo netekusi kojos. Kuo aš galiu jai padėti? Jai maža naudoti, kad kaltininkas atsidurs kalėjime, nes nukentėjusiajai reikia valgyti, pirkti vaistus, mokėti už komunalines paslaugas. Nieko negaliu jai padėti, kadangi šalyje nėra nei nusikaltimų aukų fondo, nei materialinių galimybių prisiesti atlyginimą už neturtinę žalą. Šiuo atveju vien proceso jai neužtenka, reikia kompensuoti žalą.

Atstovauju sprogdinimo aukai, kuri patyrė baisų šoką. Pagal Konstituciją, ji

Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto nariai, pirmininkas Gediminas Dalinkevičius ir Lietuvos teisės universiteto rektorius prof. Alvydas Pumputis

ir mokslininkų akiratyje

turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą, bet konkretaus įstatymo nėra. Padėtis be išieities. Todėl būtų puiku, jeigu Seimas grįžtų prie šio įstatymo projekto.

Paradoksas: mes turime Atliekų, Cukraus ir tūkstančius kitų įstatymų, bet neturime Nusikaltimo aukų neturtinės žalos atlyginimo įstatymo.

G. Dalinkevičius. Prisimenu svarytą ir Finansų bei Teisingumo ministerijų reakciją. Finansų ministerijos atstovas prabilo apie tokias sumas, kad nežinau, kelis Valdovų rūmus už tas lėšas būtų galima pastatyti. Neabejoju, kad žmogiškąja prasme toks įstatymas būtinas. Šitaip būtų suteiktas materialus pagrindas nukentėjusio žmogaus galimybei gyventi, bet šiaandien žmogus neišsivaizduoja, kaip tą įstatymą būtų galima įgyvendinti.

L. Meškauskaitė. Suprantu, kad šiaandien valstybės galimybės menkos. Tačiau net iš nusikaltimų padariusių asmenų aukai neįmanoma atlyginti nematerialios žalos, nors padaręs nusikaltimą turi turto, o jo sąskaitos banke areštuotos. Gal reikėtų paieškoti tam tikro kompromiso?

G. Dalinkevičius. Mes tikrai priitariame tam, todėl labai ačiū Jums už šias mintis. Manau, kad jos nedings iš mūsų akiračio.

Kęstutis Čilinskas, Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto vyresnysis patarėjas.

Nusikaltimo aukų neturtinės žalos atlyginimo įstatymo projektas buvo pateiktas Seime, gauta pastabų, ir dabar Komitetas priėmė sprendimą sudaryti darbo grupę, patobulinti projektą. Svarbu suvokti, kad tai nebus įstatymas, kaip iš valstybės priteisti nukentėjusiajam pinigų. Tai įstatymas, kuris nukentėjusiajam suteiks teisę paprašyti kaltininką atlyginti už skriaudą. Dabar net iš turtingiausio kaltininko aukai neįmanoma nieko priteisti, nes tokio įstatymo nėra.

Bus pagrindas prisiteisti iš valstybės žalą

Antanas Rudzinskas, teisės mokslų daktaras, Lietuvos teisės universiteto dėstytojas.

Nuo liepos 1 d. įsigaliojo naujasis Civilinio proceso kodeksas (CPK), kuris numato neturtinės žalos atlyginimą visų nusikaltimų atvejais. Nukentėjusysis turės teisę reikalauti žalos atlyginimo. Šiuo metu jis gali reikalauti tik civilinio proceso metu, kadangi CPK nenumato galimybės pareikšti ieškinį dėl neturtinės žalos atlyginimo. Baudžiamojo proceso projekte tokia galimybė numatyta, bet kol kas nukentėjusysis turi dalyvauti dviejuose procesuose. Tai lėšų švaistymas.

Dėl neturtinės žalos atlyginimo problemos iškils didelių keblumų, kadangi nenumatytas tos žalos atlyginimo dydis. Jį įvertinti turės pats nukentėjusysis, ir už tą žalą turės būti atlyginta. Nėra jokios apskaičiavimo metodikos. Civiliniame kodekse numatytos dvasinės kančios ir išgyvenimai, emocinė depresija ir pan. Užsienyje tai laikoma psichologine žala, todėl atliekamos ekspertizės žalos sunkumui nustatyti ir pagal tai skiriama kompensacija.

Dėl nukentėjusiųjų fondo. Baudžiamajame kodekse yra numatyta įmoka į nukentėjusiųjų aukų fondą. Jis turės būti įkurtas.

Dar 1983 m. Europos Taryba priėmė konvenciją dėl žalos atlyginimo smurtinio nusikaltimo aukoms. Pagal šį įstatymą Estija priėmė įstatymą ir smurtinių nusikaltimų aukoms atlygina jau nuo 1999 m. sausio 1 dienos. Taigi Estija mus čia aplenkė. Kylant teisinei savimonei, žmonės, nukentėjusieji nuo nusikaltimų,

pradės teikti ieškinius valstybei. Jeigu iš žmogaus pavogė automobilį, apiplėšė butą, tai mokėdamas mokesčius valstybei nukentėjusysis gali reikalauti iš valstybės ir tam tikrų paslaugų. Jeigu policija, atliekanti nusikaltimo tyrimą, per 2-3 metus nesurado nusikaltėlių, tai už ką mes jiems mokame mokesčius? Remiantis teisingumo, išmintingumo ir sąžiningumo kriterijais, tai bus pagrindas pateikti ieškinį. Neaišku, kaip teismai atsižvelgs, bet yra pagrindas prisiteisti žalą iš valstybės, kuri neatliko piliečių paslaugos, t. y. pažeidė sutartinius santykius. Valstybė turi imtis priemonių: atleisti nevykusius darbuotojus arba atitinkamoms institucijoms skirti didesnę finansavimą ir pan.

Atskleidžiama apie 40 proc. nusikaltimų, vadinasi, 60 proc. lieka neatskleistų ir jie liks nebeatlyginti. Iš tų 40 proc., kurie atskleisti, atsisijoją tam tikra dalis, nes kaltininkai neturi turto ir pan. Realiai tik 15-20 proc. nukentėjusiųjų turi šiek tiek tokias

kas yra nukentėjusysis? Naujojo kodekso projekte apie tai ne kažin kas pasakyta. Taip, tai yra žmogus, fizinis asmuo, patyręs žalą. Tačiau iš tikrųjų nukentėia daug daugiau fizinių asmenų ir ūkinių subjektų. Tarkime, įvyko sprogimas. Institucija buvo uždaryta, patirti nuostoliai. Tačiau kaip institucija gali dalyvauti procese? Kaip civilinis ieškovas. Civilinė teisė ir Baudžiamasis procesas susipina.

Tarkime, įmonė, t. y. juridinis asmuo, patiria žalą. Juridinis asmuo šiuo atveju nėra tas pats, kas nukentėjusysis. Nukentėjusysis turi didesnes teises už civilinį ieškovą.

Pažangus dalykas – riboti savo interesus, kuris gali būti materialus ir nematerialus. Tarkime, įvykdytas nusikaltimas. Kodėl draudimo kompanija negali būti traktuojama kaip nukentėjusysis? Taip yra Lenkijoje, nukentėjusiajam jau gali būti atlyginama žala ir pan. Taigi paties nukentėjusiojo sąvoka turėtų būti to-

Lietuvos teisės universiteto Konstitucinės teisės katedros dėstytoja, advokatė **Liudvika Meškauskaitė**

galimybės gauti žalos atlyginimą.

Kaltinamieji savo turtą dažnai „dovanoja“ kitam asmeniui. Išaiškėjus dovanotojo nusikalstamiems veiksams, neįmanoma išieškoti turto.

Taip pat delsiama apsispręsti ir dėl kito dalyko: baudžiamojoje byloje negalima pareikšti ieškinio dėl negautų pajamų. Du Aukščiausiojo Teismo senato nutarimai vienas kitam prieštarauja. Vienas nutarimas, priimtas 1996 m. dėl turto prievartavimo, numato, kad į žalą sąvoką įeina negautos pajamos, o dėl sukčiavimo ir turto pasisavinimo to nenumato. Bendra taisyklė ta, kad teismai priteisia tik realią nusikaltimo padarytą žalą, o negautos pajamos nepriteisiamos. Šiuo atveju nukentėjusiajam kyta didelių problemų.

Pradėti reiktų nuo proceso paskirties

Saulius Juzukonis, Lietuvos teisės universiteto doktorantas.

Remdamiesi pamatiniu reikalavimu – žmogaus teisių apsauga ir lygindami su dabar galiojančiu Baudžiamojo proceso kodeksu, iškart matome, kam jis skirtas. Jo paskirtis – greitai išaiškinti nusikaltimą, nustatyti kaltę ir tinkamai pritaikyti įstatymą. Taigi pirmiausia nuo proceso paskirties ir reikėtų pradėti. Pakoregavę Kodeksą, bet nesuformuluavę paskirties, nieko nesugebėsime pakeisti. Reikėtų pažvelgti ir į pačią sąvoką:

bulinama, ir ta sąvoka neturėtų būti tokia, kaip dabar galiojančiame ar naujajame proceso projekte.

L. Meškauskaitė. Pavyzdžių galima pateikti daug, tačiau esmė būtų tokia: dabartiniu Baudžiamuoju procesu, kaip ir senais laikais, siekiama nubausti, pasodinti į kalėjimą. O iš esmės ko siekiame? Norime saugiau gyventi. Įvykus ekscesui, mes norime, kad mūsų padėtis būtų kuo greičiau atkurta. Todėl reikia keisti mąstymą baudžiamajame proce-

LTU Baudžiamojo proceso katedros vedėjas doc. dr. **Alydas Barkauskas** ir doc. dr. advokatas **Kęstutis Stungys**

se, turime orientuotis į auką. Jeigu auka susitaikė su nusikaltėliu, tai nereikėtų žiūrėti įtartinai – gal privertė. Jeigu privertė, tai jokio susitaikymo nėra.

Turime keisti mąstymą, kaip jau seniai padarė Vakarų valstybės, bet naujas mąstymas savaime neateina. Kas iš to, kad šiaandien pinigai išleidžiami kalėjimams: 14 tūkst. uždarytų, paskui jie išeis ir iš nepilnamečių bus kvalifikuoti nusikaltėliai. Ar to reikia?

Suaktyvinti nukentėjusiojo procesines galimybes

K. Stungys. Civiliniai ieškiniai civilinėje ir baudžiamojoje teisėje yra skirtingi klausimai. Baudžiamojoje teisėje tai atvejis, kai turi būti priežastinis teismų ir pasekmių ryšys, o to visais atvejais nereikalauja civilinis procesas. Tarp teisės profesionalų civilinis ieškinytis baudžiamojoje byloje tebėra diskusijų objektas (susiformavę procesai, atskiri civiliniai teisiniai baudžiamieji santykiai). Nuostata, kad nukentėjusiam turi būti atlyginta nusikaltimo metu padaryta žala, yra principinė baudžiamojo proceso nuostata. Be abejo, tai praktiškai įgyvendinti galima skirtingai. Yra ir tokia nuostata: jeigu tardytojas nesiėmė priemonių civiliniam ieškiniumi užtikrinti, tai byla gali būti grąžinta tardymui papildyti. Kai vyrauja represinis pradai, tai ir skubama kuo greičiau išaiškinti ir nubausti, o civilinio ieškimo reikalai jau tampa antraeiliai. Tačiau jeigu suaktyvinsime nukentėjusiojo procesines galimybes, jis pats kontroliuos, kaip bus sprendžiami šie klausimai.

Lyg ir elementarus dalykai, tačiau su nukentėjusiuoju mūsų represiniai organai nenori dalytis kompetencija. Duokite ir jam galimybę reikšti iniciatyvą, ir jis aktyviai dalyvaus, užtikrindamas savo teises. Tai nebūtų teismo funkcijų pasidalijimas. Proceso eiga stebėti, taip pat ir šalių susitaikymą tvirtinti turėtų teisėjas. Vyksta procesas, dalyvauja kaltinamasis, nukentėjusysis, civiliniai ieškovai ir atsakovas, o sprendimą priima teisėjas.

K. Čilinskas. Išsakyta vertingų minčių ir bene pagrindinė, kad naujajame Baudžiamojo proceso kodekso projekte iškelti ne visai tie uždaviniai, kurių reikėtų. Procese vis dėlto vyrauja represinis uždavinys ir represinė tvarka. Kad svarbu apginti asmens teises ir nukentėjusį, neakcentuojama. Tai ypač ryškėja dabar, kai nuo senojo proceso eina prie naujojo. Viso proceso ašis yra gynyba, kaltinamasis ir valstybė (prokuroras), o nukentėjusiojo šiame procese lyg ir nebeliko, todėl ir jo teisių liko nedaug. Palyginti su senuoju kodeksu, pažangos esama, bet iškyla ir problemų.

Labai norėčiau išgirsti Universiteto teisininkų nuomonę dėl gynybos, to momento, kai pradeda dirbti advokatas. Pagal šį procesą gynybas turi teisę susipažinti su įtariamojo sulaikymo protokolu.

A. Barkauskas. Teisė į gynybą turi atsirasti nuo sulaikymo momento. Pilieti sulaikant gatvėje turėtų būti pasakyta, kuo jis kaltinamas. Tačiau procesas tyli. Gyvenime aiškinama, kad reikia nustatyti piliečio asmenybę, ir per 5 val. policija turi jam išaiškinti, kuo jis kaltinamas – ar administracinės, ar baudžiamosios teisės pažeidimu. O policininkas iškart taiko administracinės teisės normas. Tai irgi problema. Manau, kad suimtajam teisė į gynybą turi būti suteikta iškart nuo to momento, kai jis atvedamas į komisariatą.

Klausimų tebelieka

K. Čilinskas. Kiek naujasis baudžiamasis procesas bus pigesnis, palyginti su dabar galiojančiu? O gal brangesnis? Kiek tas procesas kainuos valstybei? Tai irgi siejasi su žmogaus teisėmis. Matyt, reikėtų atlikti ir ekonominius skaičiavimus. Kol kas reikia diskutuoti dėl daugelio problemų. Nepretenduodamas į apibendrinimus, noriu pasakyti, kad diskusija buvo labai įdomi, mintys dėl žmogaus teisių svarios. Norėčiau, kad jos virstų naujojo Baudžiamojo proceso kodekso projekto pataisomis.

Parengė Gediminas Zemlickas

Diskutuoja Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto vyresnysis patarėjas **Kęstutis Čilinskas**,

ŠVEICARIJOS TEISĖS, EKONOMIKOS IR VALDYMO STUDIJŲ CENTRAS

Vis labiau plečiasi Lietuvos teisės universiteto tarptautiniai ryšiai, vykdomi tarptautiniai projektai, keičiamasi dėstytojais ir studentais su Austrijos, Belgijos, Vokietijos, Suomijos, Prancūzijos, Olandijos, Didžiosios Britanijos, Švedijos universitetais, bendradarbiaujama teisės, teisėsauogos, viešojo administravimo ir kitose srityse.

Padedant Geberto Rüfo Šveicarijos Baltijos fondo direktoriui dr. Maxui Schweitzeriui, akademinė mainų sutartis pasirašyta su Šveicarijos Fryburo universitetu. Padedant fondui, Teisės universiteto biblioteka praturtėjo li-

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Šveicarijos Generalinis konsulas Lietuvoje Bruno Kasparas Lietuvos teisės universiteto Šveicarijos teisės, ekonomikos ir valdymo studijų centro atidarymo metu su LTU dėstytoja Egle Radušyte

Europos Sąjungos skaitykloje studentai galės naudotis akad. P. Kūrio dovanota biblioteka

TEISININKŲ IR DIPLOMATŲ MOKYTOJAS – LIETUVOS TEISĖS UNIVERSITETO GARBĖS DAKTARAS

Atkelta iš „Lango“ 1 p.

Nemažėjantis peticijų srautas į Europos Žmogaus teisių teismą Strasbūre rodo, kad ir „trapiųjų demokratijų“, ir senosios demokratijos šalyse žmogaus teisės vis dar pažeidžiamos. To priežastis – valstybinių institucijų veiklos klaidos, aplaidumas, biurokratizmas, valdininkų neįjautrumas, siauri žinybiniai interesai. Tada ir sąvokų „demokratija“, „teisinė valstybė“ prasmė iškreipiama. Europos žmogaus teisių apsaugos sistemos pagrindinis principas – pačios Europos Žmogaus teisių konvenciją pasirašiusios valstybės nacionalinėmis priemonėmis turi užtikrinti, kad būtų laikomasi tų teisių ir pagrindinių laisvių.

Populiarumo auka

Strasbūro teismas susiduria su vis didėjančiu peticijų srautu. Nuo 1954 m. per 40 savo veiklos metų šis Teismas priėmė 837 sprendimus. Po 1998 m. reformos, kai Europos Žmogaus teisių teismas tapo nuolat veikiančia institucija, dabar tiek sprendimų priimama per metus (2001 m. priimta 1 tūkst. sprendimų). Tačiau eilės laukia 20 tūkst. (!) neišnagrinėtų peticijų, o kasdien Strasbūro teismas gauna apie 800 laiškų. Į šį teismą gali kreiptis ne tik kiekvienas iš 43 valstybių – Europos Tarybos narių – piliečių, bet ir kiekvienas žmogus iš milžiniškos teritorijos nuo Atlanto iki Ramiojo vandenyno. Toje teritorijoje gyvena 800 mln. žmonių. Priminime, jog Europos Žmogaus teisių teismas individualias peticijas nagrinėja tik tada, kai nepakanka valstybių vidaus teisinės gynybos priemonių.

Vadinasi, Europos Žmogaus teisių

teismas Strasbūre virto savo paties populiarumo auka. Niekio stebėtino, kad ir naujojo LTU garbės daktaro P. Kūrio kalbė pusė inauguracinės kalbos buvo skirta išeities paieškoms: kas darytina, kad būtų rastas optimalus Strasbūro teismo reformos sprendimas.

Dovana būsimiesiems teisininkams

LTU Europos Sąjungos skaitykloje iškilmų dalyviams buvo pristatyta akademinio Prano Kūrio dovanota vienintelė tokia šiuo metu esanti Lietuvoje neįkainojamos vertės biblioteka – visas Liuksemburgo Europos Bendrijos teismo sprendimų komplektas. „Po kelerių metų Lietuva taps Europos Sąjungos nare, ir Lietuvos teisės universiteto studentai jau dabar turi studijuoti tarptautinę teisę, gilintis į Europos teisės aktus, rengtis tapti puikiais specialistais, kad Lietuvai nereikėtų samdytis auditorių, advokatų iš užsienio. Tikiuosi, kad po poros metų, kai vėl apsilankysiu, šių tomų puslapiai dėl nuolatinio skaitymo bus gerokai aptriušę,“ – nuotaikingai kalbėjo Lietuvos teisės universiteto Garbės daktaras akademikas Pranas Kūris, pristatydamas savo dovaną.

Tą patį vakarą Šveicarijos Generalinis konsulas Lietuvoje Bruno Kasparas ir Šveicarijos – Baltijos šalių tinklo fondo direktorius Maxas Schweizeris atidarė Lietuvos teisės universiteto Šveicarijos teisės, ekonomikos ir valdymo studijų centrą, kurio veikla padės plėtoti šio universiteto mokslininkų ir studentų tarptautinius ryšius.

Gediminas Zemlickas

Kriminologijos profesorė

Grupei Lietuvos teisės universiteto mokslininkų, tarp jų ir Kriminologijos katedros vedėjai, Lietuvos nusikaltimų tyrimų aukų rėmimo asociacijos tarybos pirmininko pavaduotojai, Lietuvos teisininkų draugijos tarybos, Lietuvos mokslininkų sąjungos nari Genovaitei Babachinaitei suteikti profesorių vardai. Naująją profesorę sveikina LTU svečiai: Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas prof. Kęstutis Makariūnas (dešinėje) ir prof. Leonas Kadžiulis.

Gedimino Zemlicko nuotrauka

„Lietuvos konstitucinė teisė“

Šis tik sausio pradžioje išleistas Lietuvos teisės universiteto Konstitucinės teisės katedros autorių T. Birmontienės, E. Jarašiūno, E. Kūrio, M. Maksimaičio, A. Normanto, A. Pumpučio, E. Vaitiekienės, S. Vidrinskaitės ir J. Žilio vadovėlis iškart tapo bestselleriu. Tai pirmasis kapitalinis Lietuvos Konstitucinės teisės vadovėlis Lietuvos Respublikos istorijoje. Iki tol buvo tik prof. M. Rōmerio „Konstitucinės teisės paskaitos“.

Praejusį savaitgalį veikalas buvo pristatytas Lietuvos Respublikos Seimo nariams. Daugelis parlamentarų pripažino, jog tai ir studentams, ir profesoriams, ir teisininkams, ir politikams kasdien reikalinga knyga. Juo labiau, kad ji išleista ypatingais – Lietuvos konsti-

tucijų jubiliejiniais metais.

Vienas iš vadovėlio autorių Teisės fakulteto dekanas doc. Juozas Žilys sako, jog šio veikalas vertė ta, kad jame plačiai atskleidžiama konstitucijos teorijos ir konstitucinės teisės doktrinų esmė, analizuojama Lietuvos konstitucingumo ir savarankiško formavimosi raida, pagrindinių konstitucinių institutų – seimo, respublikos, prezidento, vyriausybės, konstitucinio teismo, referendumų, rinkimų – teisinis statusas bei kiti aktualūs konstitucinės teisės klausimai. Greta Lietuvos konstitucinės teisės klausimų, remiantis pasaulyje pripažintų teisės mokslininkų darbais, pateikiamas ir užsienio šalių konstitucingumo raidos patyrimas.

„Žvilgsnis į Europą – žingsnis į Europą“

Lietuvos teisės universiteto Europos Sąjungos teisės magistrantūros studijų studentės D. Černiauskaitė, B. Džigora-Isajeva, J. Maciulevičiūtė, E. Grušekaitė ir I. Jablonskaitė laimėjo Europos Komiteto prie Lietuvos Vyriausybės finansavimą projektui „Žvilgsnis į Europą – žingsnis į Europą“, kurio tikslas – suteikti kuo daugiau informacijos Lietuvos rajonų ir miestelių jaunimui apie Europos Sąjungą.

„Langa“ rengė „Mokslo Lietuvos“ redakcija kartu su LTU viešųjų ryšių skyriumi